

Ивица Чапровић

Православни богословски факултет, Универзитет у Београду – Србија
e-mail: icairovic@bfspsc.bg.ac.rs

**CHRONICA PER EXTENSUM DESCRIPTA AD ANNUM 46-1280
II CHRONICA BREVIS AD ANNUM 46-1342
ДУЖДА АНДРИЈЕ ДАНДОЛА КАО ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР**

Апстракт: Ово истраживање има за циљ да анализом списа *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* и *Chronica brevis ad annum 46-1342* које је написао млетачки дужд Андрија Дандоло (1306-1354) дође до закључака који осветљавају сврху и циљ писања историје Венеције, али и до акцентовања описа неких догађаја који нису у непосредној вези са млетачком историјом, на тај начин исказујући добре односе млетачке власти са описаним обласним владарима и великашима. У оквиру циља анализиран је садржај поменутих списа дужда Андрија Дандоло, како би се одредило да ли могу да се они сматрају релевантним историјским извором, а затим да се истакне шта о Србији, односно о владару Стефану Првовеначном (1166-1227), пише овај млетачки хроничар и да се аналогијом дође до извесних закључака, уз опис историјског оквира, о односима Венеције и Србије у периоду када списи настају.

Кључне речи: дужд Андрија Дандоло, краљ Стефан Првовенчани, цар Стефан Душан, Венеција, Србија

Увод

Пошто тумачење и анализа историјских извора имају за циљ да одреде аутентичност и сврху писања датог списка, неопходно је да се одреди историјски оквир писања дела и да се истражи личност писца у контексту догађаја у којима он живи и ствара. Са друге стране, неопходно је промислити шта историјски извор описује у примарном и секундарном смислу, тако да поред основног циља, може да тангетно искаже неке важне детаље за проучавање догађаја који конкретно нису везани за циљ писања самог наративног извора. Анализом списка *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* и *Chronica brevis ad annum 46-1342* које је написао млетачки дужд Андрија Дандоло (1306-1354) долази се до важних закључака који осветљавају сврху и циљ писања историје Венеције, али и до акцентовања описа неких догађаја који нису у непосредној вези са млетачком историјом, на тај начин исказујући добре односе млетачке власти са описаним обласним владарима и великашима. Циљ овог истраживања јесте да се анализира садржаја датих списа дужда Андрија Дандоло, како би се одредило да ли могу да се они сматрају релевантним историјским извором, а затим да се истакне шта о Србији, односно о владару Стефану Првовеначном (1166-1227), пише овај млетачки хроничар и да се аналогијом дође до извесних закључака, уз опис историјског оквира, о односима Венеције и Србије у периоду када списи настају.

На почетку истраживања биће истакнут историјски контекст писања списа *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* и *Chronica brevis ad annum 46-1342* са освртом и на верска питања из тог периода. На истом месту ће бити описана и личност дужда Андрије Дандола. Други део истраживања обухватиће анализа садржаја списа, како би се истакло оправдање Венеције као важног политичког фактора у 13. и 14. веку, у Европи, док трећи део подразумева дедукцију у односу на општи контекст списа и извођење посредног закључка код којег се закључни суд изводи из чињеница из општег историјског миљеа, ка посебном или појединачном, односно ка чињеницама које се односе на издвојене области, којима владају истакнуте историјске личности, које су у вези са млетачком спољном политиком. Овако изведен дедуктивни закључак ће имати две премисе, као полазне судове, који треба да буду оправдани у овом истраживању. На тај начин долази се до хипотетичког силогизма, који ће потврдити разлог за опис крунисања српског владара Стефана Првовенчаног у спису дужда Андрије Дандола. Дакле, биће анализирани списи у контексту самог стварања, а у односу на тренутну политику млетачког дужда, тако да ће закључак представљати одговор на питање зашто се дужд у Венецији опредељује да помене крунисање владара у Србији.

1. Историјски контекст писања списа *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* и *Chronica brevis ad annum 46-1342*. Дужд Андрија Дандоло (1343-1354)

1.1. Венецијанци су веровали да је њихов град независан од средњовековне хришћанске империје, а добили су свој статус у геополитичкој мапи тадашње Европе, на Истоку и на Западу, покретањем Четвртог крсташког рата и заузимањем Константинопоља (1204). Услед добијања тако важног статуса, Венецији је била неопходна династија, која је могла да буде на истом нивоу као што су биле и владарске династије у Константинопољу, односно у ранијем периоду – у Риму. То схватање је требало објаснити и у књижевним делима, од којих су се најважнија бавила историјом.¹ Хроничари су морали да потврде сам статус града и венецијанске владарске породице, а први од њих су били и најауторитативнији за касније генерације: Јован Ђакон, Антонио Морозини и Андрија Дандоло.

Истакнути венецијански хроничари су покушали да повежу овај италијански град првенствено са Светим апостолом и јеванђелистом Марком – заштитником Венеције и њених житеља, како би био оправдан историјски и хришћански статус града, а можда је – у том настојању – најбољи био управо венецијански дужд Андрија Дандоло.

Венецијански хроничари у 13. веку почели су да другачије прилазе темама и разлозима за писање, тако да се у хроникама тог периода приказује широк и комплексан свет.² Ову тврдњу Мелвил-Џонс темељи на чињеници да се у делу *Historia Ducum Venetorum*³ износе догађаји који нису хронолошки тачно изложени, у којима се описује моћ и слава венецијанског дужда, али само у оквиру институција друштва. То је покушај аутора да издигне венецијанско друштво и владара – дужда у односу на остале државе на Истоку и на Западу, јер је у 13. веку Венеција контролисала неколико медитеранских острва и неке територије које су припадале и Источном и Западном Царству, а успешно је трговала са Енглеском и фламанским областима.

---

1 Melville-Jones 2009, 197.

2 Melville-Jones 2009, 198.

3 *Historia ducum Venetorum*, 2-83.

1.2. У таквом окружењу и политичким стремљењима Венеције живео је и радио Андрија Дандоло (1306-1354),⁴ четврти по реду млетачки дужд (1342-1354), који је припадао династији Дандоло.⁵ Студирао је права на Универзитету у Падови (између 1295. и 1315. године)⁶ који је финансирала Венеција, код познатог правника тог доба Рикарда Маломбре.⁷ Бенинтенди Равањани, који се дружио са Петрарком,⁸ био је Андријин блиски пријатељ, док га неки истраживачи сматрају и његовим блиским сарадником. Петрарка је у једном од писама која је послао Равањанију,⁹ описао Андрију Дандола као човека, који је био познат по својим студијама о уметности и праву.¹⁰ У његово доба политички и економски интерес био је неодвојив од оног културолошког. Све је било прожето, јер је Венеција претендовала да буде територија изнад Истока и Запада. У овом граду живели су заједно источне и западне дипломате, научници, уметници и трговци, који су са собом понели свој менталитет и однос према животу, свету и Богу. У таквом животном амбијенту Андријина веза профаног и светог истакнута је и у историографији, али и у уметности. Врло је вероватно да су секуларни портрети из венецијанске палате у његовом периоду преправљени како би повезали млетачког дужда са хришћанским светитељима. Уз то, Андрија Дандоло је одлучио да се на кованом новцу из његовог доба уреже његов лик са пасхалном свећом, једним од кључних литургијских објеката у току васкршњег богослужења. На аверсу су приказани апостол Марко и Андрија Дандоло како заједно држе свећу, а на реверсу Христос излази из гроба.¹¹ Био је ово уобичајан хришћански мотив у Венецији у 14. веку. Дакле, како Сандреленд каже, два утицаја на Дандолово јавно деловање били су: Аристотел – у области права, медицине и науке; Петрарка; италијанска књижевност и приступ историји.¹² Са друге стране, Хенри Симонсфелд истиче да се период владавине дужда Андрије Дандола поклопио са развојем врло важног интелектуалног покрета у Италији, те да је он владао у исто време са двојицом монарха, који су веома водили рачуна о култури: краљ Роберт Напуљски (1309-1343) и цар Карло IV (1355-1378).¹³

Од младости је био политички активан, па је у двадесет и другој години живота (1328. или 1331. године)¹⁴ постао прокуратор Светог Марка, а већ 1333. градоначелник Трста. После три године постао је прво администратор, а затим је 4. јануара 1342. изабран за дужда Републике Светог Марка у тридесет и шестој години живота.¹⁵ Од младости, Андрија је показивао политичке вештине, био је активан и јако енергичан, што се посебно показало у рату са Ђеновом. Дужд Андрија је за многе научнике био познати законодавац, који је донео бројне законе и реформисао правосуђе у Венецији;

---

4 *Venice Reconsidered* 2000, 93-94.

5 О његовом порекло више види у Marin 2015, 52.

6 Marin 2015, 55.

7 Simonsfeld 1976, 432.

8 Morris 1963, 315, 325; Wilkins 1950, 293.

9 О томе како је дужд Андрија Дандоло владао и о односу Равањанија и Андрије Дандола види Marin 2015, 82-94.

10 Sunderland 2016, 486-501.

11 *Venice Reconsidered* 2000, 93.

12 Sunderland 2016, 497.

13 Simonsfeld 1976, 57.

14 Marin 2015, 57, фуснота 116 и 117, где Марин истраживања Романина, Балзанија, Арналдија, Лацаринија и Росија.

15 Марин наглашава да постоји и неколико истраживача (Романин и Капелари Виваро) који говоре да је Андрија именован за дужда одмах после смрти Франциска Дандола (1339). Marin 2015, 59, фуснота 137, посебно види 78-79.

али и историчар, јер је написао историју Венеције и донео списе попут *Liber Albus* (Белу књигу града Лондона) и *Liber Blancus* у Венецијанску архиву.¹⁶

Што се тиче књижевног опуса дужда Андрије Дандола, треба нагласити и чињеницу коју Мика Куха подвлачи, да су неке раније венецијанске хронике веома комплексно утицале на јавно мњење, а самим тим и на писце из каснијег периода. Та комплексност трансмисије венецијанске историје показала је дугу традицију перманентног писања историјских дела и пре Андрије Дандола, а у његово време тај манир је био општеобавезујући.¹⁷ Дакле, дужд Андрија је својим хроничарским списима желео да формира јавно мњење у складу са потребама тадашње Млетачке републике.

1.3. У периоду писања оба списа, Венеција је била на путу између Рима и Авињона. Седиште папа било је премештено у Авињон 1309. године,¹⁸ после пораза Бонифација VIII у сукобу с француским краљем Филипом IV Лепим. Француски краљ Филип IV Лепи је успео да наметне француског кардинала Климента V за римског папу и пресели седиште папа у Авињон.¹⁹ Током тог периода уследио јак утицај француског двора на папе, све до 1378. године, када се папа вратио у Рим.

Управо је та чињеница погодовала дужду Андрији да својим описом римских и аквилејских епископа и њиховог верско-политичког ангажмана, укаже на то да је Венеција била у вези са Римом и Аквилејом, али да она, у времену настанка *Хроника*, постаје политичко и верско седиште које је изнад Истока и Запада. Пошто је римски папа сада премештен у Авињон, он нема непосредан контакт са Италијом, тако да чувар италијанске вере у том тренутку мора да буде у Венецији. Дакле, Рим губи статус прве катедре у периоду авињонског папства, док Венеција у историјским списима претендује да постане нови Рим. Дужд Андрија Дандоло зато истиче венецијански апостолицитет, како би довео на исти ниво епископске катедре у Риму и Венецији.

---

16 Marin 2015, 90-91.

17 Мика Куха наглашава текстуални напредак у односу на Дандолове списе када говори о делу *Chronicon Altinate*, које обилује акумилраним историјским подацима. Сачувано је у три рукописна кодекса, а сва три су карактеристична по свом стилу и различитом приступу темама. Куха закључује да та различитост објашњава одвојену циркулацију независних рукописа. Cf. Kuha 2017, 18.

18 Милош Благојевић наглашава да је цар Душан упутио молбу за савезништво папи Инокентију VI који је столовао у Авињону, услед опасности од Турака. Посланици из Србије су 1354. године изнели папи спремност да српски цар призна поглавара католичке Цркве за врховног настојатеља целе хришћанске Цркве, као наследника апостола Петра. Папа је прихватио понуду српског цара и на његов двор послао своје представнике. Благојевић закључује да се на томе све завршило и да цар Душан није приступио католичком делу хришћанске Цркве, јер папин одговор није испунио његова очекивања. Cf. Благојевић 1989, 178.

19 Конфликт између папа у Риму и царева Светог римског царства сводио се на то ко ће бити вођа хришћанства у секуларним питањима. Успеси првих крсташких ратова (11. и 12. век) допринели су да римски епископи остваре нови статус у друштву западне Европе, односно да постану секуларни предстојатељи западног хришћанства, а краљеви Енглеске, Француске и цареви Светог римског царства су остали на нивоу папиних војсковођа, које воде папину војску у бој против неверника. Током боравка у Авињону папство је прихватило многе одлике краљевског двора, а животни стил кардинала постао је сличан стилу кнежева. Рођаци папа у Авињону често су заузимали кључне позиције. Папство је директно контролисало постављања високог клира и запустило је ранији процес избора клирика. На овај начин су осигуравани додатни извори прихода. Уведени су многи облици намета, којима је изузетно напуњена папска благајна, као на пример 10% пореза на црквену имовину, цели годишњи приход прве године новопостављеног бискупа. Cf. Zutschli 2000, 658-670.

Са друге стране, у верском контексту однос Истока и Запада се у делима дужда Андрије Дандола посебно не спомиње, а у периоду када настаје Лионска унија (1274) у оба хроничарска списа налазе се описи крсташких акција на Истоку, чак и опсервације на војно-политичку делатност Михаила VIII Палеолога (1259-1282), али нема описа верских питања и могуће сарадње. Дакле, и овда се види да је циљ дуждових *Хроника* издизање Венеције изнад нерешених проблема између Рима и Константинопоља и на верском плану.

2. Анализа структуре списа *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* и *Chronica brevis ad annum 46-1342*

Ранији хроничарски списи врхуне се у два дела дужда Андрије Дандола:²⁰ прво проширено, *Chronica per extensum descripta* (1352),²¹ а друго скраћено, *Chronica brevis* (1342). Ова два списа писана су у различитим историјским околностима и са различитим сврхама и циљним групама. Први спис има званичну форму, а други је брзо написана историја Венеције.²²

Извори за писање ова два списа били су: *Istoria Veneticorum* од Јована Ђакона, *Altinate*, *Historia Ducum Venetorum*, дело Мартино де Канала,²³ али и званични документи које дужд третира на различите начине: негде их преписује, негде препричава, а негде уклапа у историјски оквир.²⁴ Естер Паторело је, после опсежне анализе, дошла до закључка да је приликом писања *Chronica per extensum descripta* дужд Андрија Дандоло користио 320 докумената (међу којима је 74 папских була и писама, 69 царских диплома и привилегија, али и десетине венецијанских законских одредби и административних аката) од којих је 40 преписано у целини, 240 препричано, 30 се доводи у везу, док је осталих 10 изгубљено за савремена проучавања.²⁵ Марин Шербан подробно разматра и утицаје под којима настају ова два хроничарска дела.²⁶

На почетку анализе садржаја ових списа треба рећи да је циљ писања ових дела ширење владарског политичко-културолошког програма, који има за циљ да ојача статус дужда у деликатном геополитичком тренутку. Поред тога, треба поменути и Дандолов покушај да унапреди правни систем у Венецији – стварањем збирке венецијанског цивилног законика – *Summula statutorum*.²⁷ Дандолова дела су

---

20 О Андрији Дандолу као историчару говори Ђироламо Арналди, који тумачи обе дуждове хронике у контексту политике јачања институције дужда у Венецији, односно у Западној Европи. Арналди је довео у питање везу између структуре и самог садржаја једног историјског дела са политичким ставовима Андрије Дандола због коришћења ранијих хроника. Арналди је навео хипотезу да је дужд Андрија Дандоло стваио историју у службу тадашње политике Венеције. Cf. Arnaldi 1970, 138-254.

21 Марин Шербан јасно наводи да је Муратори први објавио овај спис, у оквиру едиције *Rerum Italicarum Scriptores*, а у том издању су се поред овог списа налазили и *Chronica brevis* и хроника Рафаина Карезинија. У овом истраживању коришћено је новије издање која је приредила са обимним уводним текстом Естер Пасторело и то према Мураторијевом издању и пет рукописа овог дела: Lat. Z. 400, Vat. Lat. 5282, Lat. X. 11, Lat. X. 10, Lat. X. 139-140. Marin 2015, 73-74.

22 Marin 2015, 41.

23 Марин говори подробно о изворима дужда Андрије Дандола приликом писања својих *Хроника*, а истиче истраживања Арналдија и Симонсфелда. Marin 2015, 59-60, фусноте 138-141; и 94-99.

24 Marin 2015, 111.

25 Dandolo 1938, lxii.

26 Marin 2015, 62-69.

27 Kuha 2017, 19.

комбинација традиционалних митских догађаја, који су углавном везани за прве периоде Венеције; са изводима из званичних докумената.²⁸ Као таква, ова два наративна историјска извора су, како наводи Мелвил-Џонс, настала како би напokon била написана аутентична, чак и званична историја Венеције.²⁹ Много мањих списа који су имали за циљ да напишу венецијанску историју потекло је из пера племића у овом граду, али тако што су једни од других преписивали и додавали детаље, који су за њих били занимљиви. Мелвил-Џонс после свеобухватног истраживања закључује да сви писци хроника потичу из племићких породица, али не и из свештеничких, и да тај манир писања почиње 1297. године. Писање хроника од тада постаје обавеза за све племиће, тако да су, поред списа дужда Андрије, остала сачувана дела Николе Тревизана, Ђан Ђакопо Каролдо и Антонија Морозинија.³⁰ Јасно је да су писци таквих дела акцентовали војну, политичку, економску и друштвену перспективу историје Венеције. Андрија Дандоло пише своја дела на латинском језику, док је било примера писања и на француском или венецијанском језику.

Марин истиче становиште Франка Гаете који рад на спису *Chronica per extensum descripta* доводи у контекст рата против Ђенове.³¹ Куха истиче истраживање Хенрија Симонсфелда,³² који је открио неколико мање познатих, па чак и потпуно непознатих, преписа хроничарских списа који се приписују дужду Андрији Дандолу, а да ли су они били нацрти за писање ове две хронике остаје као предмет будућих истраживања, посебно са филолошког аспекта.³³

2.1. Ово истраживање почиње од анализе садржаја опширнијег дуждовог списа *Chronica per extensum descripta*³⁴ зато што се други спис умногоме наслања на обимније хроничарско дело, које за циљ има да историју искористи како би се оправдала владарска идеологија, те зато и почиње причом како Свети апостол и јеванђелист Марко установљава епархију у Аквилеји, а затим се нижу поглавља у којима се хронолошки описују како римски, а оно и аквилејски епископи, све до 697. године, када је писац са еклисијалног прешао на политички план. Управо та двозначност поменутог списа указује на важност Венеције као самосталне територије у односу на Рим и Константинопољ. Дандоло од краја 7. века пише о владавини венецијанског дужда, а не више о епископима; почев од Паола Луција,³⁵ кога аутор представља као најбитнију личност у историји Венеције. Андрија Дандоло одмах показује да Венеција има доста

---

28 О дужду Андрији Дандолу као правнику види у Marin 2015, 90.

29 Melville-Jones 2009, 200.

30 Melville-Jones 2009, 201-202.

31 Marin 2015, 80.

32 Симонсфелдово истраживање о раној циркулацији и коришћењу хроника дужда Андрије Дандола, критиковала је Естер Пасторело у уводу у издање из 1938. године. Cf. Dandolo 1938, iii-ix.

33 Симонсфелд одваја три списа: *Extensa*, *Brevis* и *A Latina*, а када истражује појединачно ова три дела каже да се четврта верзија *Recension A* поистовећује са *Brevis*, док спис који је назвао *A latina* поистовећује са *Recension B*. Трећи спис у низу – *Recension C* он види као неуређену верзију списа *Extensa*. Уз ова одређења Куха даје паралелна четири рукописа и врши редакцију како би пронашао разлике и сличности. Cf. Kuha 2017, 23-24.

34 Рукопис се данас чува у Народној библиотеци Маркијана (под инв.бр. 400 (2028)). Историјат премештања рукописа у свим периодима описао је Марин Шербан, на основу истраживања Зорзија, Арналдија, Фоскаринија и Маркона. Cf. Marin 2015, 69-72.

35 Говорећи о Павликију, Мелвил-Џонс, наглашава да није био владар, већ егзарх, а Венецијанци су покушали да разликовање ових титула минимизирају, како би показали да је друштво у Венецији било независно од друштвених и политичких токова у осталим крајевима Римског Царства. Cf. Melville-Jones 2009, 199.

географско-историјских додирних тачака са Тројом, јеванђелистима, прогоњеним хришћанима у доба Нерона, Атилом Хунским, варварима; те да је у вези са многим областима у којима живе Лангобарди, Словени, Сарацени, Угари и многи други. *Хронику* Венеције Андрија Дандоло започиње описом апостола Марка који плови венецијанским лагунама и чује Христов глас: *Pax tibi Marce*.

Дакле, у првој глави првог одељка³⁶ *Хронике* аутор, дужд Андрија Дандоло, бави се описом доласка светог апостола и јеванђелисте Марка у венецијанске пределе и хиротонијом светог Хермагора, чији опис владавине аутор доноси у другој глави у којој пише о раној историји хришћанске заједнице (пише о прогону у доба императора Нерона, затим о свим апостолима, када посебно говори о суђењу светом Марку у Александрији, али говори и о римском папи Лину, једном од седмдесеторице апостолских ученика). У трећој глави упоредо са описом владавине римских императора и прогона хришћана, аутор описује и понтификате првих папа у Риму. У четвртој глави Андрија Дандоло пише наизменично о римском императору и папи, са посебним освртом на прогоне и јереси. Аутор у петој глави илуструје живот хришћана на италијанским територијама, али наводи и неке посебне личности и догађаје из раног периода Цркве (сабор у Риму, описује Оригена, пише о Новату и расколу, затим о јеретцима савелијанцима, говори о зачецима женског монаштва у Риму, описује монахе и исповеднике вере – Лаврентија, Кипријана и Павла) и све ставља у политички контекст описујући како су владали римски императори у 2. и 3. веку. Виђеном методологијом аутор наставља да пише и у шестој глави, у којој наизменично описује папе, императоре и исповеднике за веру. И наредна глава списа је кратка, али садржајна, јер у њој аутор пише о владавини цара Диоклецијана и Максимијана, али описује и аквилејске мученике пострадали за веру почетком 4. века (Феликса и Фортуната из Вићенце)³⁷ и светог Маврикија. У осмој глави дужд Андрија Дандоло највише места је посветио мученицима који су пострадали за веру почетком 4. века, али је описан и долазак Галерија и Константина на власт. Девета глава била је посвећена периоду када Римском империјом влада Константин Велики, а у посебном одељку (9, 9) дате су и привилегије које је добила римска Црква. Десета глава прати најважније догађаје из прве половине 4. века у хришћанској Цркви (опис четрдесеторице мученика, оснивање Константинопоља, али и Првог васељенског сабора, Светог Николе, сабора у Риму). Једанаеста глава прати догађаје у империји и Цркви са краја владавине Константина Великог и после њега (проналажења Крста, следе омањи житијски описи Антонија Великог и Јевсевија Кесаријског, смрт цара Константина и долазак његових наследника на власт где је Андрија Дандоло апострофирао Констанција, затим је описан прогон Атанасија Великог и његове победе над аријанцима, али и у ширем контексту однос хришћана са аријанским јеретцима). У дванаестој глави аутор наводи најважније догађаје између два васељенска сабора (саборе у Милану, Риминију, Александрији, описује поделе међу аријанцима и васкрс православних) уз истицање најважнијих императора, јеретика и епископа. У наредној глави Андрија Дандоло описује најчувеније епископе (папа Дамас, Јероним, Василија Великог, Григорија Богослова) и јеретике (Аполинарије, Валенс) из тог периода, са навођењем најважнијих догађаја (подела Гота, о развоју монаштва, о аквилејском клиру, Други васељенски сабор, сабори

---

36 У овом истраживању одељак се поистовећује са књига (*libri*) у изворном тексту, а глава (*capitula*) означава мању целину у оквиру књиге која се односи на извесни период који неће бити апострофиран. Треба истаћи и то да Хроника почиње четвртом, и завршава се десетом књигом. Cf. *Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descript* 1728, 5.

37 Mantese 1952.

у Риму и Аквилеји). У тринаестој глави списка, аутор анахроно описује живот и дело светих Јована Златоустог, Августина, Мартина, Инокентија и Јована Дамаскина, али и Аркадија и Хонорија, краља Аларика и Гале Плацидије.

Други одељак (пета књига) доноси описе из периода Трећег васељенског сабора, уз житијске наводе о папама Бонифацију и Келестину, и о Јовану Касијану, уз акценат на појаву Гота, на првог политичког вођу Франака – Фарамунда, али и Хуна – Атилу. Друга глава сведочи о епископу Петронију, Августину и Делфију, док следећа глава описује папу Лава, пренос моштију Јована Златоустог, али и рат Атиле са империјом. У четвртој глави аутор пише о Атилином походу и о Четвртом васељенском сабору. У петој глави се говори о Атилиним опсадама италијанских градова, а посебан део је посвећен његовој смрти; а затим Андрија Дандоло сведочи како је основана Црква у Венецији (*ecclesis factis in Venecia*), па је после описа неколико епископа и папа дужд написао како је дошло до грешке приликом временског одређења преноса моштију Светог Марка. У шестој глави аутор пише о папама: Феликсу, Геласију, Анастасију, Симаху и о императору Анастасију I. У наредној глави Андрија Дандоло сведочи о крштењу Хлодовеха (Кловиса) и о папи Хормизди и цару Јустину I. У осмој глави говори се о обнови православне вере, затим о Готима, о смрти Јустина I и доласку Јустинијана на власт, као и о победама његовог војног заповедника Велизарија. У деветој глави другог одељка говори се о папама и готским владарима из периода Јустинијана. У десетој глави дужд Андрија описује готске краљеве, и дешавања у Венецији и Риму у доба Шестог васељенског сабора. У једанаестој глави аутор говори о црквама у Равени и северним италијанским градовима, о Лангобардима и о победама над Вандалима, о Јустинијановој смрти. У последњој глави другог одељка, Андрија Дандоло пише о понтификату епископа Пробинија и о Лангобардима.

Трећи одељак почиње описом африканског сабора, затим се говори о вери Јермена, о Халкидонском оросу вере, и о догађајима из периода царева Тиберија и Маврикија. У другој глави аутор описује живот папе Григорија Великог, наводи дешавања из Персије и говори о пореклу Турака, миру између Рима и Лангобарда, о цару Фоки. У трећој глави описан је живот папа и патријарха Маркијана, да би у наредној глави било речи о дешавањима у Аквилеји, и о цару Ираклију. У петој глави аутор је посведочио о аварским нападима и о Лангобардима. У шестој глави описан је напад на Јерусалим и Египат, али и животи папа и епископа са Истока. У следећој глави аутор говори о писму папе Хонорија, затим о венецијанској Цркви (*De cathedra sancti Marci missa huic patriarche*) и о верско-политичким догађајима пре и после смрти цара Ираклија. У осмој глави Андрија Дандоло описује рат против Сарацена и нападе на Кипар, Крит, Родос, али говори – у краћим цртама – и о папама и патријарсима из тог доба. У деветој глави описани су инвазија на Сицилију и дешавања међу Лангобардима. У десетој глави аутор пише о напретку папске службе и о Шестом васељенском сабору, о нападу Бугара и о Лангобардима. У последњој глави овог одељка аутор говори о папама и владарима.

Четврти одељак почиње причом о саборима у Аквилеји и о сукобима са Арабљанима, а затим се говори о папама и лангобардским владарима, а по први пут се спомиње венецијански дужд Паоло Луцијо (697-717, *Da obitu Paulucii ducis Venecie*). У другој глави се говори, поред описа инвазије Сарацена и крштења Германа, и о дешавањима у Венецији (*De invasione finium Venecie, De epistula papali pro Venecia, De exortacione papali ad Venetos, De obitu Marcelli ducis Venecie*). У трећој глави аутор пише о аквилејским патријарсима, нападу Лангобарда на Равену, односу папе и Венеције и о победи Венецијанаца над Лангобардима. Од четврте до десете главе Андрија Дандоло говори о војним приликама у северним италијанским областима и односу са

Лангобрадима, али и о папама. Једанаеста и дванаеста глава започињу законом у Венецији, затим описом сабора у Константинопољу, да би се по први пут помињали Пипин и Карло Велики (опис неколико тријумфа), Баварци и Саксонци. Тринаеста глава говори о Седмом васељенском сабору, о односу са Карлом Великим, а приликом описа константинопољских царева и патријараха уметнута је прича о изузимању Венеције из империје и о рационалној подели империјалних области, што је врло важно јер показује интенцију писца да Венецију стави изнад Истока и Запада. У четрнаестој глави аутор говори о односу Венеције са Карлом Великим, описује победу Франака над Хунима и односе са Далмацијом.

Пети одељак *Хронике* започиње сумирањем неколико верско-политичких чињеница из претходног периода, а затим доноси сведочанство о смрти Карла Великог и причу о неколико папа, а затим аутор описује дешавања у источном делу империје. У другој глави Андрија Дандоло поново пише о преносу моштију Светог Марка и о војним проблемима са Сараценима. Трећа глава почиње описом изградње цркве Светог Марка, а баш на овом месту аутор истиче дипломатске односе Венеције са суседима. У четвртој глави је описан однос Венеције са Францима и Сараценима, а затим и однос папе Николе са источним патријархом. У петој глави описан је однос са Словенима (крштење Бугара и Далматинаца), са Сараценима, са Константинопољем, али и обнова цркве Свете Марије Формозе. У шестој глави се говори о папама, владарима, Угарима, али и привилегијама које је добила Венеција. У следеће три главе аутор пише о Словенима, Францима, папама, и о крштењу Нормана и Данаца, али и о нападу Угара на Италију и Венецију. У десетој глави хроничар сведочи о рату између Сарацена и Италијана, о папама и о Угарима. У наредној глави о дешавањима у Венецији и о крштењу Чеха, да би следећа глава почела житијским описом чешког краља, светог Вацлава (Венцеслава). У тринаестој глави, аутор пише о папама, односима са Словенима и описује прилике у Венецији. У четрнаестој глави Андрија Дандоло говори о приликама на истоку и западу империје, са посебним освртом на дешавања у Венецији. У следећој глави аутор описује унутрашње уређење Венеције, са истакнутим дешавањима на пољу спољне политике. У шеснаестој и седманаестој глави аутор говори о односима на западу уз описе тадашњих римских папа. Дакле, пети одељак ове *Хронике* показује колико је овај спис служио да истакне политичку идеологију дужда Андрије Дандола, јер описи догађаја из Венеције у контексту геополитичких стремљења тог доба, имају за циљ да обезбеде статус дужда и издвојено место Венеције на мапи тадашњег света.

Шести одељак почиње описом дешавања у Константинопољу и Франачкој, а затим се говори о привилегијама које добија Венеција, о градовима који су били млетачка интересна зона и о папским понтификатима из тог доба, али и о Сараценима и Угарима. У другој глави аутор пише о приликама у Угарској, Риму и Константинопољу. У наредним главама аутор наводи дешавања у Угарској и Франачкој, међу Норманима, а затим говори о римским папама. У овом делу *Хронике* подробно је описана историја Венеције, али има сведочанстава и из крсташких похода, као што је опис краља Јерусалима Балдуина, а и описа преноса моштију. Са друге стране, описано је политичко стање у Далмацији, Хрватској (*Chroatie*) и у Угарској, али и у Константинопољу (записано је и *De Caloiohane imperatore constantinopolitano*). У дванаестој глави писац *Хронике* наводи и околности у којима су живеле и радиле римске папе, дешавања у Светој Земљи, источном делу империје и у Угарској. У тринаестој глави говори се о краљу Јерусалима, о франачком владару и о римском епископу, али је описан и сукоб Венеције и Сицилије. У наредној глави дат је житијски приказ папа из описаног раздобља, а највећа пажња поклања се венецијанско-сицилијанским односима.

У последњој глави овог одељка говори се о папама, угарском краљу, јерусалимском краљу и о италијанским и далматинским градовима који су били под утицајем Венеције.

Седми одељак углавном говори о сличној тематици, као и претходни, али више наглашава стање у политичком и верском животу Венеције, јер описује живот дужда, однос Цркве и Рима и долазак папе у Венецију због чина свештања храма Светог Марка. У првој глави описана је обнова дуждове палате и обнова закона који влада у Венецији. Затим, у другој глави, следи опис реформи у процесу избора за дужда, опис Алексија II Андроника и Балдуина IV Јерусалимског, али је објашњен и однос Венеције према папама, Угарима и Францима. Трећа глава посвећена је дужду Енрику Дандолу и његовом дипломатском старању да Венеција обезбеди што више савезника на мору и копну, на истоку и западу империје (опис прве и друге опсаде Константинопоља, крунисање Алексија, а затим и избор латинског цара и патријарха у источној престоници). У четвртој и петој глави описано је шта се све дешавало у Константинопољу, односно на истоку империје, после пада у руке крсташа, а затим је назначен и однос Млечана са папама у том периоду. На половини четврте главе, која прати дешавања до 1228. године, налази се хроничарски запис о крунисању српског владара Стефана Првовенчаног, који ће касније бити подробније анализиран. У шестој и седмој глави дужд Андрија Дандоло пише о односу венецијанске власти са Сицилијом, са папама и са Угарима. Осма глава прати дешавања на западу империје, али описује и стање у оним источним областима које су освојили крсташа.³⁸ Дакле, последњи одељак показује да је Венеција постала политичка сила на просторима истока и запада некадашње империје и да млетачки дужд има прилику да одлучује о кључним стварима у поменутих областима, где има савезнике и са којима развија добре дипломатско-трговинске односе. После описа садржаја, спис *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* може бити сматран за врло важан и релевантан историјски извор из 14. века.

2.2. Следећи спис дужда Андрије Дандола –*Chronica brevis* написан је на другачији начин него *Chronica per extensum*, иако ова два дела на први поглед сличне садржине и циља личе једно на друго. Краћи спис Куха дефинише као латинску хронику Венеције уобличену према владавинама дуждова, док је структура списка преузета из *Historia ducum Veneticorum*, дела које је Дандоло користио упоредо са ранијим венецијанским историјским списима, а посебно делом Јована Ђакона *Istoria Veneticorum*.³⁹ Спис *Chronica brevis* је у раном периоду непосредно после писања претрпео метаморфозу, а Куха закључује да би будућа истраживања венецијанских историјских дела требало да више пажње усмере ка постепеној еволуцији списка дужда Андрије Дандола кроз многобројне преводе и преписе.⁴⁰ На тај начин би истраживања о везама *Chronica brevis* са осталим хроничарским списима из Венеције у 14. веку донела нове закључке о схватању и утицају историје у средњовековној и рано-модерној Венецији. Кинг у овом контексту говори о вези између венецијанских аутохтоних житеља и римског племићког сталежа, који су као избеглице у разним временима хунских и аварских напада насељавале венецијанске области и на тај начин утицале на формирање новог друштва, са новим социјалним и етичким вредностима.⁴¹ Куха у овом

---

38 Преглед тема које је дужд Андрија Дандоло обрадио приликом писања *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* у овом истраживању је направљен према *Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta* 1728, 5-327.

39 Kuha 2017, 19-20.

40 Kuha 2017, 55.

41 King 1986, 137.

контексту истиче најраније преводе и преписе *Chronica brevis* који су приказивали различит друштвени састав најраније венецијанске популације.⁴²

На самом почетку овог списка даје се историјско-географски оквир венецијанске традиције: Троја, Панонија, Аквилеја, а прва личност која се помиње у венецијанским областима јесте Свети апостол и јеванђелист Марко, који је аналоган са Светим Петром у Риму, кога дужд Андрија Дандоло помиње одмах после Светог Марка. На тај начин се и Венеција уздиже изнад Рима. Затим је у овом делу описана рана историја (период 451-579. година) овог дела Западне Европе, уз помињање Хуна, Лангобарда и италијанских градова. У наставку аутор говори о односу Венеције према Далмацији (717-759) од тренутка смрти првог млетачког дужда; а затим о владарима у европским областима и онима који су сматране за млетачке провинције (755-809) са посебним акцентом на деловање Карла Великог. Следећа прича која је наглашена јесте пренос моштију Светог Марка из Александрије у Венецију (810-828), а затим је описан однос владара Лангобарда и аквилејског црквеног првојерарха; али и Сарацена са Далмацијом. За период од 880. до 906. године, набрајају се догађаји међу словенским племенима, у Угарској, а затим следи нарација везана за обласне владаре од 906. до 963. године. У следећем раздобљу (963-991) говори се о аламанском владару Отону и монаху Светом Иларију, да би после описа венецијанске управе уследило помињање и манастира Светог Захарија. Затим се анахроно спомиње дужд Пјетро Орсеоло однос са народима из далматинских земаља и Аквилеје (992-1027). Затим следи опис римских папа и италијанских владара (1027-1070), а затим и опис цркве Светог Марка и опис владавине византијских царева (1070-1111). У наредном тексту налази се опис византијских и владара области на које претендује Венеција и аквилејских црквених првојерараха (1147-1172). Следи прича о крсташком походу и сукобу са Саладином (1172-1192) и наставља се у опису дужда Енрика Дандола и четвртом крсташком походу који је уобличен тако да се истиче ослобађање територије Свете Земље, а само је узгред споменут и Константинопољ (1193-1211). Затим следи период у коме би ово истраживање требало да тражи аналогије са претходним списом, али то се није десило. Аутор хронике је пажњу посветио италијанским областима приликом приче о периоду 1211-1240. године. Дакле, није било помена српског владар, а камоли описа који је донет у претходном спису. За раздобље 1249-1277. године дужд Андрија Дандоло се опредељује да говори о владарима и посебно истиче Палеолога (*Paleologus*) не помињући име. Аутор даље описује како дужд Јован Дандоло влада и даље говори о дешавањима у Сирији (1277-1308). Хроника се завршава освртом на понтификат папе Климента V који је започео авињонско папство и даље говори о венецијанској управи у приморским областима (1308-1329). На крају је сумиран след догађаја у источном и западном делу империје, са посебним освртом на италијанске градове и на млетачке претензије (период 1329-1339. година). Дужд Андрија Дандоло спис завршава кратком нарацијом о италијанским градовима у оквиру трогодишњег раздобља (1339-1342), са нагласком на предање о Светом апостолу Марку у Венецији: *Ducavit namque annos tres, mensea [duo], et postea sub porticali ecclesie beati Marci apostoli et evangeliste traditus fuit sepulture, ubi in pace iacet.*⁴³

---

42 Kuha 2017, 56.

43 *Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta* 1728, 373.

3. Сажети опис односа Венеције и српске државе (од 12. до 14. века). Пример описа крунисања српског владарана Првовенчаног у списима *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280*

У контексту коришћења историје и историјских списа дужда Андрије Дандола у политичке сврхе може се анализирати на десетине описа неких историјских догађаја који су били од судбинске важности за Венецију, као релевантном политичком фактору у областима о којима дужд пише. У оквиру овог истраживања биће анализиран краћи хроничарски запис о крунисању српског владара Стефана Првовенчаног, што због потврде хипотезе да је приликом писања *Хронике* венецијански дужд имао на уму дипломатско-политички интерес и да је многе области описивао у оквиру спољне млетачке политике, што због описа самог чина крунисања који је можда био и производ добрих односа Венеције и младе српске државе. Иначе, на почетку анализе, треба нагласити да је тај опис исказан само у делу *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280*. Можда ће за некога тај опис имати и верског значаја, јер је одељак стављен у спис који описује венецијанску историју до периода Лионске уније, али, ипак, после овог истраживања нема назнака да је тај опис имао било какве верске алузije, већ је то био доказ политичке спремности дужда да у периоду писања свог историјског дела уважи добре односе са Србима чија ће синтеза бити наративно дата у овом делу истраживања, уз коришћење достигнућа насталих из пера Момчила Спремића, који је вишегодишњим проучавањем венецијанских архива донео историјат односа Србије и Венеције. На овом месту ће бити синтетички приказан период Немањића, а посебно ће бити акцентован период цара Стефана Душана и дужда Андрије Дандола, писца списа које ово истраживање третира.

3.1. *Односи Србије и Венеције (од краја 12. до прве половине 14. века)* – Момчило Спремић,⁴⁴ као врсни историчар и истраживач изворне грађе, хронолошки описује везу између Србије и Венеције и истиче да је у седмој деценији 12. века Стефан Немања створио независну српску државу, која се простирала до области речног слива Цетине до Драча. Управо су те територије биле посебно значајне за Венецију. Почетком 13. века, Стефан Првовенчани је одузео брату Вукану Котор и за кнеза овог града поставио Млечанина Лаура Зена.⁴⁵ После Четвртог крсташког похода, 1205. године, Млечани су заузели Драч и Дубровник⁴⁶ и тако су постали непосредни суседи тадашње српске државе,⁴⁷ која се за време владавине Стефана Првовенчаног ширила на југ и на исток.⁴⁸ После априла 1207. године и склапања уговора између Котора и Дубровника, Вуканов син Ђорђе заклео се верност дужду и обећао је да ће бити уз млетачке интересе на просторима којима је владао. Тада је млетачки утицај доспео и до српског двора, јер је Стефан Првовенчани – како Момчило Спремић наглашава – вероватно преко дубровачког кнеза Јована Дандола, ступио у везу са породицом моћног и утицајног

---

44 Спремић 2014.

45 Стефан и Вукан самостално владају и сваки за себе тражи краљевску круну од римског папе. Прво то чини Стефан, а затим и Вукан, те Сима Ћирковић закључује да међусобни односи нису били идеални. Ћирковић 2005, 53.

46 Владимир Ћоровић закључује да је град (Дубровник) задржао своје старо уређење, али му је због контроле, кнез увек био Млечанин. Ћоровић 2004, 144.

47 Ћирковић истиче да је после Четвртог крсташког рата велики добитник била Венеција која је држала под својом влашћу 3/8 некадашње Византије, са упориштима у Задру, Дубровнику и Драчу. Ћирковић 2005, 54.

48 Мишић 2014, 34-35.

дужда Енрика Дандола, са чијом се унуком и оженио.⁴⁹ Спремић истиче и то да је – без сумње – Стефан уз помоћ млетачких веза 1217. године добио краљевску круну од папе Хонорија III,⁵⁰ а то поткрепљује и чињеницом да је од папе Инокентија III безуспешно покушавао да добије круну пуних петнаест година. Говорећи о другој жени Стефана Првовенчаног, Ани Дандоло,⁵¹ Момчило Спремић наводи да је она са Стефаном остала у браку дванест година, да му је родила синове Уроша, потоњег српског краља, и Предислава, каснијег архиепископа Саву II; али и то да је о њој неколико података оставио и Андрија Дандоло,⁵² који јој приписује заслуге за привлачење мужа према католичкој вери⁵³ и заслуге за добијање краљевске круне.⁵⁴ Стефан Првовенчани је, како каже Сима М. Ћирковић, у току само једне деценије био сведок огромних геополитичких промена, са којима се успешно ухватио у коштац. Тада је нестало царство чијем је владару могао да захвали за долазак на престо, а у том процесу се из корена изменило и окружење: после моћног и централизованог царства, настаје више самосталних области чији су владари имали специфичне интересе који су се супротстављали Стефановим, који је у тим новонасталим околностима успео да сачува и прошири очеву државу. На балканским просторима је после пропасти источног царства, запад постао доминантна сила, са два средишта: Римом, као папским и црквеним стожером; и Венецијом као политичком силом – и истока и запада.⁵⁵

У то време, Дубровник са својом околином није улазио у састав српске државе, али то јесу Стон, Пељешац и Мљет.⁵⁶ Са друге стране, Корчула је припадала Млечанима,⁵⁷ који су се тада мешали у сукобе између Барске и Дубровачке надбискупије око јурисдикције над католичким живљем у српским областима. Млетачки утицај на балканским просторима жестоко је уздрман када је Михаило VIII

---

49 Ћирковић само помиње, без цитирања извора, да су неки средњовековни писци означили Стефанов брак са Аном као остварење друге велике амбиције, коју су испољавали и Вукан и Стефан: била је то краљевска круна, а за Вуканову територију и палијум за барског архиепископа, као доказ да је Рим духовни покровитељ тих простора. Ћирковић 2004, 41.

50 Ћоровић у овом случају ипак оставља питање: да ли преко Млетака или посредно Стефан ступа у везу са папском куријом и тражи краљевску круну и извесну моралну потпору. Ћоровић 2004, 146-147.

51 Када се Стефан оженио са Аном био је у добрим односима са приморским градовима који су били под управом Венеције. Ћирковић 2005, 56.

52 Спремић 2014, 17-19.

53 Ћоровић каже да је угарски краљ Андрија 1217. године из Сплита кренуо у крсташки поход, о чему ће бити речи касније, јер се у ту причу интегрише и нарација о крунисању Стефана Првовенчаног код Томе Архиђакона; а да је тај догађај изменио политичке услове на Балкану, сведочи и заокрет Стефанове верске политике и стварање услова за осамостаљивање православне Цркве у Србији. Ћоровић 2004, 147.

54 Спремић 2014, 19. Са тим се слаже и Мишић када наводи да је Стефан могао да рачуна и на помоћ Венеције после женидбе са Аном. Мишић 2014, 36. Иначе Спремић наглашава да је краљица Ана Дандоло после смрти Стефана Првовенчаног остала у Србији, те је била уз сина Уроша као краљица мајка поштована и од синова и од унука. Момчило Спремић каже да није познато да ли је утицала на вођење државне политике. Ана је умрла пре 1263. године, а сахрањена је у манастиру Сопоћани, задужбини њеног сина краља Уроша. У Србији је провела најмање четрдесет година.

55 Ћирковић 2004, 40.

56 Млечани су у току припрема за Задарски мировни уговор (1358) тврдили да Дубровник и острва Корчула и Мљет, којима је управљала породица Зорзи, као и то да никада нису признавали власт угарско-хрватских краљева. Лазаревић 2006, 221.

57 Мишић 2014, 36.

Палеолог приликом обнове Источног царства, дотадашње привилегије које је уживала Венеција дао Ђеновљанима. Урош I је покушао да искористи новонастало стање и освоји Дубровник, али у томе није успео. Ипак забележени су сукоби Дубровчана и Срба из тог периода, а чак је и склопљен мир 1268. године. Млетачки трговци на челу са Јаковом Калбом су долазили у Србију како би куповали метал. Момчило Спремић наводи да је посебно занимљиво што је члан млетачког Великог већа Марко Дандоло, поред имена имао додатак – *rex Rassie* (краљ Рашке).⁵⁸ У истом раздобљу, поред политичких интрига, настављено је са праксом венчавања супружника из српске владарске породице и млетачких племићких породица: Брњача, кћи краља Уроша I и унука Ане Дандоло, удала се за млетачког дужда Лоренца Тјепола (1268-1275), а Констанца Морозини из Венеције се удала за Владислава, сина краља Драгутина (1276-1282).⁵⁹ Та пракса је трајала само до краја 13. века.

На почетку владавине краља Милутина (1282-1321) поремећени су односи између Србије и Венеције, на економском, односно, монетарном пољу. Наиме, српски динар је био имитација млетачког гроша.⁶⁰ Момчило Спремић наводи да је ово стање у Венецији озбиљно схваћено, тако да је Ђовани де Фонтана у Великом већу био посебно задужен за динаре из Рашке.⁶¹ Милутин је 1296. године заузео Драч, а млетачко Велико веће послало је 3.000 либара ради накнаде штете. После напада дубровачких и млетачких снага на Котор, краљ Милутин је напао Дубровник 1301. године.⁶² Током првих година 14. века нарастало је неповерење Венеције у српског краља Милутина, тако да су и млетачке власти 1314. године, тајно забраниле својим житељима и трговцима да путују у Србију.⁶³ Ипак, током читаве владавине краља Милутина одржаване су везе Венеције и Србије.⁶⁴

Стефан Дечански (1321-1331) је у везу са Венецијом дошао још за време владавине краља Милутина, јер је као краљевић управљао Зетом. Он је одмах успоставио добре односе са млетачким Дубровником и са Млечима, који су трговали у српским областима. Међутим, забележен је и једногодишњи српско-дубровачки рат, који је пореметио трговачке послове Млечана. Венеција је тада имала статус својеврсног судије у односима српског краља и Дубровника, а мир између сукобљених страна је имао за циљ да одржи несметан и перманентан млетачки трговачки промет са Србијом.⁶⁵

---

58 Спремић 2014, 20-21.

59 Спремић 2014, 22 и Ћоровић 2004, 168.

60 У средњем веку највише је копиран млетачки новац у медитеранским областима, у Западној Европи, на Истоку, све до Индије. До краја 13. века млетачки сребрни новац је више цењен од константинопољске сребрне монете. Спремић 2014, 23.

61 Овај сукоб је био широко познат у Италији да га је чак и Данте Алигијери поменуо у *Рају* своје *Божанствене комедије*. Спремић 2014, 25.

62 Ћоровић додаје да је оваква промена Милутинове политике после брака са Симонидом прво погодила Дубровник, а уз то је 1301. године наредио да се дубровачки трговци који су трговали у Србији утамниче. Следеће године заузимањем власти из Венеције потписан је мир. Ћоровић 2004, 170.

63 Спремић 2014, 27.

64 У писмо које је из Венеције упућено краљу Милутину 1309. године, њега називају *краљем Србије, Хума, Дукље и Албаније*, што је први помен Албаније у титули српских краљева, а Ћоровић истиче да ту титулу није срочила српска, већ млетачка канцеларија, чиме је означена Милутинова политика на Балкану. Ћоровић 2004, 174.

65 Спремић 2014, 30-33.

3.2. *Односи дужда Андрије Дандола и цара Стефана Душана* – Као млади краљ, Стефан Душан се борио против Дубровника, а у пролеће 1326. године у Зети га је посетило трочлано дубровачко посланство, које је од Душана издејствовало привилегије које су им дали ранији српски владари. Већ почетком 1327. године, услед тензија, Дубровник је тајно забранио извоз робе у Србију, а млади краљ је напао трговце. Како би побољшали односе, дубровачки трговци су позвали Венецију да посредује у диспуту са Стефаном Душаном, али су ти мировни напори пропали. После неуспеха, чак је покренут и једногодишњи рат, у који су били увучени и Которани.⁶⁶ Тридесетих година 14. века Котор је био презадужен, па је српски краљ склопио уговор о Котору са Венецијом, који се бавио обезбеђивањем млетачких трговаца и начинима враћања дугова.⁶⁷

Српски владар Стефан Душан (1331-1355) развијао је добре односе са Венецијом, иако су млетачки трговци били жртве Душанове пасије за луксузним стварима; он се задуживао, али није на време враћао своје дугове. Зато су трговци венецијанској управи наметнули као примарну ствар, у односима са Котором и Србијом, хитно решавање проблема дужника.⁶⁸ Краљ Душан је 1340. године, тешко болестан, тражио од Млечана савез због војних акција у Албанији. Он је Венецији обећао помоћ од 500 војника, и у Србији и у Ломбардији. Млечани су, са друге стране, Душану обећали сигурно склониште за целу српску владарску породицу и да ће их – у случају да дође до сукоба са Анжујцима и Угарима – све уврстити у ред својих грађана.⁶⁹ Чим је дошао на место дужда, Андрији Дандолу је угарски краљ Лајош I објавио рат због поседа у Далмацији. Босански бан, Стефан II Котроманић, двоумио се између ове две војно-политичке силе. Године 1343. Андрији Дандолу је понуђен савез са жељом, да у њега, поред великаша из Далмације, уђеи српски краљ Стефан Душан. Венецијатада није одговарало да се босански бан меша у далматинске послове, јер је дужд желео да на тим просторима делује самостално. Спремић наводи да је поменута коалиција била усмерена против ширења угарских интереса, али да је остало нејасно да ли је српског краља Душана предложио босански бан или Венеција.⁷⁰ Српско-венецијанско пријатељство је јачало, јер су обе државе имале истоветног непријатеља: Лајоша I Угарског.⁷¹ Чак је после освајања Сера, у септембру 1345. године, Стефан Душан нудио војну помоћ – *петстотина по немачки оружаних бораца* – Млечанима за рат против Угара, али је Венеција одустала од похода.⁷²

Почетком 1346. године Душанови легати су преко Дубровника⁷³ дошли у Венецију како би обавестили дужда да српски краљ Душан има намеру да постане цар⁷⁴ и понудили савез за освајање Источног царства и помоћ против Задра. Када је цар

---

66 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 38-39.

67 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 98-99.

68 Спремић 2014, 34-35.

69 Ћоровић 2004, 194.

70 Спремић 2014, 38.

71 Лазаревић 2006, 216.

72 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 293.

73 Благојевић закључује да су, за разлику од стања за време претходних српских владара, односи између цара Душана и дубровачких власти били добри током периода у којем је овај цар владао Србијом, иако Благојевић на крају пише да је било извесних неспоразума, али да су сви – без компликација и врло брзо – решавани. Сф. Благојевић 1989, 170.

74 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 151. Ферјанчић овде наглашава да је извесно да је Стефан Душан о својим намерама обавестио и Дубровчане, чије је Велико веће 23. марта 1346. године донело одлуку да се на крунисање шаље трочлано посланство.

Душан успоставио савез са Угарском⁷⁵ због заокрета угарске спољне политике и усмеравања ка далматинским градовима,⁷⁶ босански бан се уплашио за себе и своје земље. Ипак, због својих заслуга у борби за Задар, дужд Андрија је био вољан да код цара Душана посредује у име бана и босанских интереса. У исти мах, њихов изасланик налази цара Душана дубоко у грчкој земљи и тада цар Душан договара савез са босанским баном, али под условом да му овај врати Хум. Био је то први забележени случај, у српској историји, да су владари били вољни да један територијални спор решавају преговорима, а не на бојном пољу. Међутим, пошто је цар Душан био заузет напредовањем ка југубансе одлучио за Угарску. Тада босански бан напушта мисао о савезу с дуждом Дандолом, иако он посредује и у дугим преговорима после којих је потписан мир између Венеције и Угарске, 8. августа 1348. године. Српски цар Душан такође је препоручивао Угарској мир са Млетачком Републиком,⁷⁷ а све због веза, које је стицао у Далмацији.

Млетачки дужд Андрија Дандоло је водио политику пријатељства са Србијом, због тога што су и једни и други били непријатељи Угарској.⁷⁸

Ферјанчић наглашава да је припрема крунисања за цара Стефана Душана била вишемесечна, а наводи да је чин проглашење за цара обављен између новембра 1345. и јануара 1346. године. Месеци до Васкрса 1346. године, када је и извршен чин крунисања, били су период припреме, који је обележио феномен истовременог постојања краљевства и царства у Србији.⁷⁹

Милош Благојевић у контексту описа крунисања Душана за цара српске државе, наводи и да су српску круну одмах признали Бугарска и Света Гора, али да су Венеција и Дубровник⁸⁰ само поздравили одлуку српског владара, јер папа, владари држава и римски цар на Западу тадашње Европе нису признали српску царску титулу зато што је за њих законити цар био само римско-немачки. У другој половини 1348. године, како наводи Ферјанчић читајући писмо из 3. јануара 1349. године, Венеција честита Стефану Душану на успесима и освајању Тесалије.⁸¹ Са друге стране, Босна није

---

75 Ферјанчић на основу млетачких докумената наводи да је у лето 1346. године дошло и до састанка Стефана Душана и угарског краља Лајоша I. Ферјанчић, Ћирковић 2005, 293.

76 Ћоровић 2004, 202.

77 Ферјанчић наглашава да су 29. јула 1346. године Млечани молили Стефана Душана да се приликом сусрета са угарским краљем заузме за млетачко посланство које је ишло на угарски двор. Ферјанчић, Ћирковић 2005, 294.

78 О пријатељству Венеције и Србије сведочи пријатељски долазак млетачког изасланика Марина Венијера 1343. године. Такође је значајно и писмо из 15. октобра 1345. године, тадашњег српског краља Душана упућено у Венецију, у којем је, освојивши Серез, најважнији град између Константинопоља и Солуна, истакао са пуно поноса, да је постао „господар готово целог Царства Ромејског. Млечани су у комуникацији са изасланицима цара Душана приликом договора о односима са босанским баном исказали велику част и, како наводи Спремић, цара су назвали: *serenissimus dominus Stephanus, Graecorum imperator semper augustus et Raxie rex illustris*. Спремић 2014, 40.

79 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 151.

80 Цар Душан је уступио српске Стон и Пељешац Дубровнику, а заузврат одређено је да се српском владару даје тзв. *стонски доходак*. Мишић 2014, 39-40. Дубровчани су 1333. године, после Стонског рата давали Душану данак, а Ћирковић каже да је после тога преостао годишњи данак – *трибут стонски* – кога је Душан уступио српском манастиру Светог архангела Михаила у Јерусалиму, а затим и светогорским манастирима Хиландару и Светом Павлу тако да је исплаћиван све до 18. века. Ферјанчић, Ћирковић 2005, 94.

81 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 189.

оспоравала Душанову одлуку, али је титулу географски сводила само на Рашку, тако да су Душана признали за *рашког цара*.⁸²

Дужд Андрија Дандоло, који је знао да ће доћи до нових сукоба са Угарима на копну и са Ђеновљанима на мору, желео је да за евентуалне војне акције придобије владара Србије, цара Душана. Ради тога је један његов изасланик, праћен тројицом Дубровчана, кренуо у Србију 6. априла 1349. године да, поред извесних економских питања, посредује и приликом потписивања мира између Србије и Византије, односно Србије и Босне. Како од изасланика није било одмах повољног одговора, бан је послао у Венецију свог кнеза Ниноја да пожури ствар молећи три ствари: 1) да Република посредује код цара Душана, да се између њих утврди мир и добра воља; 2) да му обећа помоћ приликом подизања града на територији око које је вођен спор са Србијом; 3) да Венеција прими под своју заштиту босанског бана и његову земљу.⁸³ Благојевић наводи да је у том периоду настало затишје у односима Србије и Византије, јер Венеција није била заинтересована за реализацију Душанових државничких и војних планова, зато што је Византија била у сукобу са Ђеновом, и зато што је цар Душан баш у том периоду почео да сређује унутрашње прилике у српској држави (доношет је Душанов *Законик* у Скопљу 21. маја 1349).⁸⁴

Ферјанчић каже да је Венеција била важан партнер са којим је Србија, сада у царским оквирима, наставила да негује већ успостављене односе, и наглашава да се из докумената којима се млетачке установе обраћају Стефану Душану и његовом сину Урошу, јасно видида их називају царевима (*imperatores*), али и краљевима (*rex*) Рашке и Грка (*Raxie et Grecorum*). Са друге стране, Уграска и папа нису били спремни да Душану признају царску титулу.⁸⁵ У другој половини 1350. године, цар Душан је купио четири нове галије од Млечана и приликом повратка, са својом свитом, посетио је Дубровник, где је примљен са великим почастима. У Србији је цар Душан имао неколико нерешених проблема са млетачким трговцима, па је – како се не би свађао са Венецијом – потеглао питање освајања Константинопоља и затражио помоћ.⁸⁶ Млечани су прихватили све економско-трговинске предлоге цара Душана, али не и онај о заједничком освајању источне царске престонице.⁸⁷ Како каже Ћирковић, Душан је понудио савез Венецији јер је био свестан да 2/12 источног царства заједно са престоницом, неће моћи да освоји без галија, али су Млечани тај предлог уздржано одбили.⁸⁸ Од тада цар Душан није више водио рачуна о млетачким интересима у босанским земљама, нити је желео да се уздржава од напада на босанског бана. У тим политичким интригама, Млечанима није одговарала пропаст Источног царства јер су на тим просторима имали велике повластице. Венеција је у тим околностима фактички играла двоструку дипломатску улогу: подржавајући цара Душана, тајно је преговарала и са царем Јованом VI Кантакузином, јер им је погодовао његов сукоб са њиховим традиционалним непријатељима – Ђеновом.⁸⁹

У периоду од 1351. до 1354. године било је неколико трговачких проблема Млечана са српским царем и великашима, пред крај живота цара Душана дошло је до

---

82 Благојевић 1989, 162-164. Са овим се слаже и Мишић када говори о односу Венеције и Дубровника према проглашењу Душана за цара. Мишић 2014, 40.

83 Ћоровић 2004, 206.

84 Благојевић 1989, 169.

85 Ферјанчић, Ћирковић 2005, 169-170.

86 Ћук 1986, 58.

87 Спремић 2014, 39-42.

88 Ћирковић 2005, 160.

89 Спремић 2014, 43-45.

поновног приближавања Венеције и Србије.⁹⁰ Желећи да потражи помоћ од римског папе у заустављању напада Угара на Србију и да он, као српски цар, буде промовисан у главног заповедника хришћанске војске против надирућих Турака, како Спремић наводи, био је спреман да се приближи католичанству.⁹¹ Српско посланство на путу ка Риму, добило је препоруку официјалних млетачких власти. У исто време, цар Душан се умешао и у сукобе Угарске и Венеције око градова у Далмацији.

Цар је дужда Андрију Дандола – ипак – називао *братом*,⁹² а Спремић добро закључује да је и као краљ, и као цар, Стефан Душан настојао да са Венецијом одржи што боље односе, јер је и поред великих проблема са трговцима увек надокнађивао штету и трудио се да омогући несметан и слободан пролаз трговачким караванима кроз српске земље. Супранички односи са угарским владарима одражавали су се и на Душанов однос према папи у Авињону. Опасност од Угара приморала је Стефана Душана да у лето 1354. године дипломатски приступи⁹³ новом папи Инокентију VI (1352-1362), јер је добро знао да се целокупна угарска политика темељи на чињеници да је папа Угарску видео као граничну земљу католичког света, те заступника папских интереса на Балкану.⁹⁴ Уз Угарску, српској царевини су опасност били и надолazeћи Турци. Истичући ове две премисе Ферјанчић закључује да су папаи цар Душан током 1354. године одржавали врло интензивне везе, које би имале далекосежне последице за српску државу и народ: Србија и српска Црква би прихватиле унију са католичком Црквом,⁹⁵ док би зауврат српски владар био именован за капетана хришћана у борби против неверника.⁹⁶

После грађанских немира и покушаја преврата у Константинопољу, Ферјанчић наводи извештај о тешком стању у престоници млетачког амбасадора Марина Венијера из 6. августа 1354. године. Он пише дужду Андрији Дандолу, који је био на самртном одру, како се у Византији јавила идеја да царство треба предати Венецији, Србији или Угарској, што може да укаже на спољно-политичке претензије Венеције у каснијем

---

90 Ђоровић 2004, 214-215.

91 Спремић 2014, 45-46.

92 Љубић 1870, 278-279. Врло је важно писмо из 1345. године из Сера, у коме цар Душан назива дужда Андрију Дандола – *affini carissimo*, што јасно објашњава то што је венецијански хроничар и дужд описао, између осталих, најважнијих историјских догађаја из далматинских, угарских и балканских области, и догађај крунисања првог српског владара из 1217. године.

93 Цар Стефан Душан је у Авињон спремио посланство, у чијем саставу су били: општи дворски судија Божидар, кефалије Сера Нестонг и угледни Которанин Дамјан. Посланство је у Авињон путовало преко Венеције, а то се зна јер је млетачки сенат 16. јуна 1354. године написао папи Инокентију препоруку за српско посланство. Ферјанчић, Ђирковић 2005, 298.

94 Ферјанчић, Ђирковић 2005, 296.

95 После разговора са српским посланицима, папа шаље писмо 25. августа 1354. у коме обавештава српског цара да ће послати своје легате у Србију. Из тог писма Ферјанчић закључује да је папи обећано да ће га српски владар прихватити за оца хришћанства, обећано је да ће у Србији бити промењен однос према хришћанима западног обреда, да ће им бити враћена сва црквена имовина, да ће моћи да се сви протерани клирици врате на своје службе и да ће несметано служити по западном обреду. Папа је одржао обећање и послао легате на Душанов двор: епископа са Сицилије Петра Тому са пратиоцем. Филип Мезијер, за кога Ферјанчић наводи да је можда и био Томин пратилац, извештава да тај боравак није био пријатан и да мисија није дала очекиване резултате. Ферјанчић истиче да су неуспеху мисије допринеле и прилике на угарско-српској граници и мир који је завладао 1355. године између српског и угарског владара. Ферјанчић, Ђирковић 2005, 298-301.

96 Ферјанчић, Ђирковић 2005, 321.

периоду, чак и на однос Млечана са Византијом, Србијом и Угарском.⁹⁷ Та идеја из престонице може да буде један од разлога зашто Венеција није помогла у намери српског цара Душана да покрене војну акцију на Константинопољ.

Само годину дана је српски цар Стефан Душан живео дуже од млетачког дужда Андрије Дандола, а у тој години је Душан преузео војну акцију у Далмацији, како би заштитио своју сестру Јелену која је била удата за Младена Шубића, и која је после његове смрти од куге (1348) преузела управу над породичним поседима – градови Омиш, Клис и Скрадин. Јелена је после губитка Омиша, који су освојили Угари уз помоћ бана Николе Банића, затражила помоћ од брата, цара Душана, који је пред своју смрт, у новембру 1355. године послао помоћ: заповедник немачких најамника Палман штитио је Клис, а војвода Ђураш Илијић Скрадин. У новембру и децембру 1355. године Венеција је на Душанов двор упутила провидура Јакова Делфина са пратиоцима да откупе Клис (за 60.000 либара) и Скрадин (за 40.000 либара), а у децембру је цар Душан у Венецију упутио посланика, те је сенат одлучио да у Србију и Далмацију крене нотар са новим упутствима Јакову за преговоре у вези са статусом спорних градова.⁹⁸ После Душанове смрти, Ђураш је Скрадин предао Млечанима, а Клис је освојио Никола Банић у име угарског краља Лајоша I.⁹⁹ Задраским миром 1358. године,¹⁰⁰ Угарска је – са друге стране – потиснула Венецију са источне јадранске обале.¹⁰¹ Иначе, српско посланство је боравило у Венецији 1355. године, али је и крајем исте године, у тренутку када је умро цар Душан и млетачки посланик боравио на српском двору.

Из ове кратке синтезе може да се закључи да је Србија у доба цара Душана сарађивала са Венецијом на свим пољима, са више или мање успеха. Уз то Венеција је била посредник у хтењима српског цара да се приближи папи у Авињону и у остваривању интереса српске спољне политике у Далмацији, али и на истоку. Венеција је у Србији половином 14. века видела доброг економског сарадника,¹⁰² али и успешног савезника у остваривању млетачке спољне политике посебно у Далмацији и на јадранском приморју.

3.3. Проучавањем историјских извора које пише дужд Андрија Дандоло може се утврдити каква је тадашњи однос Венеције према западном делу Балкана и према српским земљама. После описа многих народа и околности у којима живе, дужд се одлучује да истакне један догађај из историје српске државе. То је врло важно да се зна када се анализира опис догађаја крунисања првог српског владара почетком 13. века. Неопходно је да се за овај опис у дуждовој *Хроници* пронађе првобитни извор. Иако је сигурно да опис може да има и оригинал који није сачуван, аналогичном се у овом истраживању доводе у везу два – скоро истоветна – описа тог чина.¹⁰³

---

97 Ферјанчић, Ђирковић 2005, 303.

98 Венеција је желела да у сукобу од Душана купи приморске градове: успели су да то учине са Скрадином, али Клис нису купили. Ђук 1986, 67.

99 Ферјанчић, Ђирковић 2005, 305-307.

100 Задарски мировни уговор (1358) је утицао и на стање између Венеције и Угарске, али и на балканске државе, којима ће, некима, добро доћи промена ове равнотеже, а другима неће одговарати. Лазаревић 2006, 228.

101 Лазаревић 2006, 226.

102 О економским односима Венеције и Србије у другој половини 14. и у 15. веку видети студију Десанке Ковачевић-Којић *Србија у економији Венеције (15. вијек)*, где је наглашено да се тада у Србији отварају нови, али се обнављају и стари рудници. Трговци из Венеције су мање улазили у српско залеђе јер нису знали језик, а ни локалне прилике. Ковачевић-Којић 2011, 15.

103 Ивана Коматина наглашава да нема сумње да је вест Андрије Дандола о тим догађајима из 1217. године знатно потпунија у односу на ону архиђакона Томе, а затим и да је управо *Historia*

Дело *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum* написао је архиђакон Тома из Сплита¹⁰⁴ на латинском језику и оно представља значајан историјски извор. Приликом описивања догађаја из раних периода својој *Историји*, архиђакон се ослањао на, данас изгубљене изворе, али и локалне легендарне приче, док је касније доба описао и из личног искуства, као сведок тих догађаја.¹⁰⁵ У 25. глави списка *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum* која је названа *De Passagio Andree Regis* у ширем контексту расправља се о угарском краљу Андреји (*Andreas rex Hungarie*) и описује се однос Угара и Венеције и припреме за крсташки рат у 1217. години, и боравак краља Андрије у Сплиту: *advenit Andreas rex ad civitatem Spalatinam*.¹⁰⁶ Усред приче о угарским припремама за крсташки поход аутор списка наводи шта се у тој години десило у Србији:

Eodem tempore Stephanus dominus Servie sive Rasie, qui mega iupanus appellabatur, missis apochrisariis ad Romanam sedem, impetravit ab Honorio summo pontifice coronam regni. Direxit namque legatum a latere suo, qui veniens coronavit eum primumque regem constituit terre sue...¹⁰⁷

После наведене нарације, одмах је описан почетак крсташког похода угарског краља Андрије, пролазак кроз Сирију и борба против Сарацена: *At rex Andreas ad partes Syrie transvectus, magnum metum incusserat Saracenis*.¹⁰⁸ После тих борби, краљ Андрија је због свих ризика које је предосећао кренуо назад преко Антиохије и у Грчкој уговорио брак Ласкарисове ћерке са својим најстаријим сином Белом. Описом овог догађаја завршава се 25. поглавље списка о историји сплитских епископа коју је записао архиђакон Тома, где је за ово истраживање најзанимљивији део о томе да је српски владар Стефан краљевску круну добио 1217. године.¹⁰⁹

Затим, скоро столеће касније, млетачки дужд Андрија Дандоло наводи исти историјски догађај:

Stestanus quoque dominus Raxie et Servie, qui megadipanus apelabatur, dum neptem condam Henrici Dandulo ducis accepisset in coniugem, ex suasionem uxoris, abiecto

---

Salonitanorum један од извора при састављању дуждове *Хронике*. Коматина закључује да када се упореде извештаји архиђаконове *Историје* и дуждове *Хронике*, може да се примети да млетачки дужд на многим местима исправно допуњује вести архиђакона Томе. Cf. Коматина 2014, 9.

104 Архиђакон Тома је рођен у Сплиту, а студирао је теологију и права у Болоњи. Тома је од 1227. године био градски јавни бележник, а следеће године је постао каноник. За архиђакона је рукоположен 1230. године у сплитској митрополитској Цркви. Тома је у свом деловању и иступању бранио аутономију Сплита и није желео да град припадне ни хрватским великашима, нити Млечанима. У том периоду борио се и за одвајање Цркве од световних утицаја. Šegvić 1927; Matijević 2002.

105 У 16. веку је штампана нешто другачија верзија Томиног дела тј. *Historia Salonitana Major* која представља или његову рану верзију *Историје*, или каснију преправку другог аутора. Cf. Тома Arhidakon 2003, XX-XXII и 329-431.

106 *Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum* 2006, 160.

107 *Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum* 2006, 162

108 *Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum* 2006, 164.

109 У вези са овим догађајем, важно је да се напомену закључци које наводи Сима Ћирковић: чин крунисања је увећао углед српском владару, а круна је била символ потчињености папи чија је моћ била универзална; после крунисања српски владар се усталио на јерархијској лествици европских владара. На крају Ћирковић акцентује да после успостављања кипарског и српског краљевства, све до почетка 17. века у свету европских држава нису уведена нова краљевства. Ћирковић 2005, 56.

scismate, per nuncios a papa optinuit ut regio titulo decoratus esset, etper legatum cardinalem ad hoc missum, una cum coniuge coronati sunt....¹¹⁰

Дужд скоро идентично говори о крунисању Стефана, иако пише *Stetanus* евидентно је да се говори о српском владару чије име лоше преписује или прави грешку приликом писања. Затим следи иста титулација, а сплитски летопис истиче папу Хонорија, док дужд наглашава Енрика Дандола.¹¹¹ Дакле, архиђакон Тома говори са становишта римске катедре и временски одређује крунисање Стефана, а дужд пише са аспекта владара Венеције и наводи Енрика Дандола како би крунисање ставио у временски оквир. Овај спис као релевантан историјски извор показује да је његов аутор познавао дешавања у земљама за које се Венеција интересовала, првенствено због трговачких веза.

Поменути наративни латински извори, који су били омањи обимом, доносе сазнања о догађају крунисања српског владара за краља, који је један од најважнијих за историју српског народа. Знајући то врло добро, на тај начин дужд Андрија Дандоло исказује добар однос према српској држави. Због значаја и важности ових историјских извора закључује се да су у западним земљама које су имале везу са Србијом, знало да је српски владар Стефан Првовенчани крунисан за првог српског краља почетком 13. века.

Закључак

Два хроничарска списа дужда Андрије Дандола постала су основ за све будуће историје Венеције, а многи истраживачи се слажу у оцени да је Дандолов рад постао камен темељац за историјске студије о Венецији и областима за које је Млетачка република занимала. Ова дела су постала матрице за све будуће хронике, чак и за савремену методологију у оквиру историографије. Иако је дужд Андрија Дандоло имао жељу да дужа хроника треба да циркулише и врши утицај на све оне који ће писати историје Венеције, а да краћа хроника буде само консултативни спис који би имао ниво званичног списка; десило се потпуно супротно: краћа хроника је врло брзо постала веома популарна и почела да циркулише по западно-европским земљама, док су дужу хроничку владари прилагодили званичном документу.

Ова два историјска извора примарно имају за циљ да опишу историју Венеције у светлу апостолског и политичког значаја овог града, тако да он почиње да заузима место које су имали Рим и Константинополь; док у секундарном смислу ова дела желе да опишу однос Венеције према интересним земљама и народима. На тај начин оба списка поред основног циља, исказују важне детаље за проучавање догађаја из народа који су у непосредној или посредној вези са Венецијом. Анализом списка *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* и *Chronica brevis ad annum 46-1342* долази се до важних закључака који осветљавају сврху и циљ писања историје Венеције, за шта је послужила анализа садржаја оба списка; али и до акцентовања описа неких догађаја који имају посредан однос са млетачком историјом, исказујући добре везе млетачке власти са

---

110 *Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta* 1728, 287.

111 Сима Ћирковић говори да у српској држави краљевска титула није била непозната и пре Стефана Првовенчаног, јер су је употребљавали владари у 11. и 12. веку. Титулу је употребљавао и Вукан, док се Стефан – тражећи од папе круну – позива начињеницу да је Диоклитија (Дукља) била називана великим краљевством. Ћирковић закључује да локално дукљанско предање ипак није поштовано у целој области великих жупана. Ћирковић 2005, 56.

описаним обласним владарима и великашима, за шта је у овом истраживању послужила анализа нарације крунисања Стефана Првовенчаног. Циљ овог рада била је анализа садржаја датих списа дужда Андрија Дандоло, како би они били дефинисани као релевантни историјски извори, а после тога је истакнуто шта о Србији, односно о њеном владару Стефану Првовенчаном (1166-1227), пише млетачки дужд и хроничар. Аналогично се дошло до закључка да су списи важни и недвосмислени историјски извори, а опис историјског оквира писања ових дела и односа Венеције и Србије послужило је да се изведу мањи закључци: да је добар однос ових земаља показан описом најбитнијег догађаја за српски народ и државу у тренутку писања списка; и односом дужда Андрије Дандола и цара Стефана Душана. Последњи део истраживања исказује дедукцију у односу на општи контекст списка и извођење посредног закључка код којег се закључни суд изводи из нарације о крунисању српског краља, која је чињеница. Дакле, општа историја Венеције показује добру сарадњу са Србијом, у којој владају први краљ Стефан Првовенчани и први цар Душан, који су у непосредној вези са млетачком спољном политиком. Овако изведен дедуктивни закључак је имао две премисе, као полазне судове: опис крунисања српског владара за краља и опис добрих односа Венеције и Србије, што је и потврђено у овом истраживању. На тај начин дошло се до силогизма: Венеција је изнад Истока и Запада и има добре односе са свим земљама у окружењу, што је потврдио и опис крунисања српског владара Стефана Првовенчаног у списудужда Андрије Дандола.

Извори

Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta (1728). *Rerum Italicarum Scriptores XII*, ed. L. A. Muratori, Milano.

Dandolo, Andrea (1938). *Andreae Danduli Ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta*, ed. Ester Pastorello, Bologna, *Rerum Italicarum Scriptores*, 12, 1.

Historia ducum Venetorum (1999), ed. L. A. Bertolotti, *Testi storici veneziani (XI-XIII secolo)*, Padova (Medioevo Europeo 1).

Toma Arhiđakon (2003). *Historia Salonitana. Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*, predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prevod Olga Perić, komentar Mirjana Matijević-Sokol; *Toma Arhiđakon i njegovo djelo*, Radoslav Katičić, Split: Književni krug.

Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum (2006). edd. O. Perić, D. Karbić, M. Matijević Sokol, J. Ross Sweeney, Budapest – New York.

Литература

Arnaldi, G. (1970). "Andrea Dandolo Doge-Cronista", *La storiografia veneziana fino al secolo XVI*, ed. Agostino Pertusi. Florence: Olschki.

Благојевић, М. (1989). *Србија у доба Немањића*. Београд: Вајат.

King, M. L. (1986). *Venetian Humanism in an Age of Patrician Dominance*. Princeton: Princeton University Press.

Ковачевић-Којић, Д. (2011). "Србија у економији Венеције (15. вијек)", *Споменица академика Симе Ђурковића*, Историјски институт: Београд.

Коматина, И. (2014). "Ана Дандоло – прва српска краљица?" *Зборник Матице српске за историју*.

Kuha, M. (2017). *Transmission of Knowledge in Venetian Fourteenth-Century Chronicles*, Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Лазаревић, С. (2006) “Задарски мировни уговор из 1358. године”, *Теме* (30) 2, Ниш.

Ljubić S. (1870). *Listine o jednošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike* II, Zagreb.

Mantese, Giovanni (1952). *Memorie storiche della Chiesa vicentina, I, Dalle origini al Mille*, Vicenza, Accademia Olimpica.

Marin, Šerban (2015). “A Double Pathfinder’s Condition: Andrea Dandolo and His Chronicles”, *Annuario dell’Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia XII–XIII*, Bucarest.

Matijević Sokol, Mirjana (2002). *Toma Arhiđakon i njegovo djelo*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

Melville-Jones, John R (2009). “Venetian History and Patrician Chroniclers”, in *Chronicling history. Chroniclers and historians in medieval and Renaissance Italy*, ed. Sharon Dale, Alison Williams Lewin, Duane J. Osheim, Penn State University Press.

Мишић, Сениша (2014). *Историјска географија српских земаља од 6. до половине 16. века*, Београд: Магелан прес.

Morris Bishop (1963). *Petrarch and His World*, Bloomington.

Simonsfeld, H. (1976). *Andreas Dandolo und seine Geschichtswerke*, München: Theodor Ackermann.

Спремић, Момчило (2014). *Србија и Венеција (VI–XVI век)*, Београд: Службени гласник.

Sunderland, Luke (2016). ‘Venice.’, in *Europe: a literary history, 1348–1418*, ed. David Wallace Oxford: Oxford University Press.

Venice Reconsidered. The History and Civilization of an Italian City-State, 1297–1797 (2000). ed. John Martin and Dennis Romano. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.

Zutsch, P.N.R. (2000). “The Avignon Papacy” in: Jones, M. (ed.), *The New Cambridge Medieval History. Volume VI c.1300–c. (1415)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wilkins, E. H. (1950). “Letters Addressed to Petrarch”, *Modern Language Notes*, LXV, 5.

Ћирковић, С. (2004). *Срби међу европским народима*, Београд: Equilibrium.

Ћирковић, С. (2005). *Срби у средњем веку*, треће издање, Београд: Идеа.

Ђоровић, В. (2004). *Историја Срба*, Београд: Публик Практикум.

Ђук, Р. (1986). *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, Београд.

Ферјанчић, Ћирковић (2005). *Стефан Душан краљ и цар 1331–1355*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Šegvić, Kerubin (1927). *Toma Arhiđakon državnik i pisac 1200–1268. njegov život i djelo*, Zagreb: Matica Hrvatska.

***CHRONICA PER EXTENSUM DESCRIPTA AD ANNUM 46-1280*
AND CHRONICA BREVIS AD ANNUM 46-1342 DODGE ANDREA DANDOLO
AS HISTORICAL SOURCES**

The two chronicles of doge Andrea Dandolo became the basis for all future histories of Venice, and many researchers agree that Dandolo's work has become the most important cornerstone for historical studies of Venice and areas for which the Venetian Republic was interested in. These works have become matrices for all future chronicles, even for modern methodology within historiography. Although Andrea Dandolo had a desire for a longer chronicle to circulate and influence all those who will write the history of Venice, but the shorter chronicles should be only a consultative paper that would have an official level; the completely opposite was with the shorter chronicle because this work became very popular very soon, while the long chronicle for Venetian rulers was adjusted to the official file. By studying the historical sources from the time in which doge Andrea lives, his relationship with the western part of the Balkans and Serbia can be determined. Narrative short Latin sources, which were scarce in scope, bring to light the events of the crowning of the Serbian ruler of that time for the King, which is one of the most important moments for the history of the Serbian people. Knowing that very well, Andrea Dandolo expressed a good attitude towards the Serbian state, referring to this very event. Because of the importance and relevance of these historical sources written by doge Andrea Dandolo, it is concluded that in the western countries that had a connection with Serbia, it was known that the Serbian ruler Stefan was crowned the first Serbian king in the beginning of the 13th century. The description of the crowning of the first Serbian king in *Chronica per extensum descripta ad annum 46-1280* shows a good relationship between Serbia and Venice at the time of the writing of historical sources from the pen of doge Andrea Dandolo.